

فائق المقال

در آستانه نشر

*

محمود نظری

متأسفانه هیچ یک تاکنون منتشر شده است. به هر روی فائق المقال فی الحدیث و الرجال از جمله آثار ارزشمند اوست که مرحوم عبدالعزیز طباطبایی آن را جزو آثاری که شایسته نشر است، می‌داند.^۱ این اثر، عصاره و فشرده‌ای است از مباحث مربوط به علم درایة الحدیث و مصطلحات مربوط به این علم و نیز علم رجال الحدیث و مباحث مربوطه، یعنی شناخت راویان و حالات آنان و اسامی مشترک روات و طرق تمیز آنها از یکدیگر که بالطبع برای گام نهادن در دنیای گسترده حدیث، شناخت این علوم، لازم و ضروری است.

بر طبق تعریف مرحوم شیخ آقا بزرگ طهرانی درایت الحدیث علمی است که در آن از وضعیت سند بحث می‌شود. منظور از سند حدیث، طریق رسیدن به آن حدیث است و این طریق متشکل از چندین نفر است که هر یک به ترتیب متن حدیث را از دیگری نقل کرده تا سرانجام به ما می‌رسد. بر این سند فراهم آمده از این ناقلان، حالات گوناگونی عارض می‌شود که در اعتبار و عدم اعتبار سند اثر می‌گذارد، حالاتی چون متصل بودن سند، منقطع بودن، مسند بودن، مرسل بودن، صحیح، حسن، موثق، ضعیف و دیگر عوارضی از این دست که در اعتبار سند یا عدم آن دخالت دارند... اما بحث در احوال شخصی که عارض سند و اعضای آن، یعنی همان راویان می‌شود و مزایا و ویژگیهایی مانند مدح یا ذم که در هر یک از راویان وجود دارد و موجب پذیرفتن یا نپذیرفتن حدیث وی می‌شود در علم رجال الحدیث مورد بحث قرار می‌گیرند و خود علمی است متفاوت با درایة الحدیث...^۲

به هر روی نگارنده، با استفاده از نسخه‌های کتابخانه‌های مجلس، ملک و نسخه متعلق به حضرت علامه روضاتی، به تصحیح فائق المقال پرداخته که به همت کتابخانه مجلس شورای اسلامی آماده چاپ و نشر است و بزودی در اختیار علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت. این شاء الله تعالی.

پی‌نوشتها

۱. معجم اعلام الشیعه، ج ۱، صص ۴۴، ۴۵.
۲. ر. ک: معجم اعلام الشیعه، الذریعه، اعیان الشیعه، اسامی کتابهای وی در کتب مذکور آمده است.
۳. ر. ک: مجله ترائد، شماره ۱۲، ص ۲۹.
۴. الذریعه، ج ۸، ص ۵۴.

حدیث، یادگار گرانسنگ معصومان(ع) و دومین منبع شناخت تعالیم آسمانی بعد از قرآن کریم است که نقش و اهمیت آن در بنای علوم و معارف اسلامی بر احدی پوشیده نیست. عالمان دین بویژه شیعیان در راه حفظ، کتابت، تدوین و تبویب، شرح و ترجمه احادیث پیامبر مکرم اسلام(ص) و اهل بیت مطهرش(ع) تلاشهای گسترده و طاقت فرسایی نمودند و با به وجود آوردن علوم حدیث از قبیل: رجال، درایه و... در این زمینه، گامهای مؤثری برداشته و آثار گرانبهایی را از خود بجای گذارند. بالطبع احیای این موارث فرهنگی، خدمت شایسته و ارزنده‌ای به فرهنگ غنی اسلامی است.

فائق المقال فی الحدیث و الرجال اثر احمد بن عبدالرضا مشهور به مهذب الدین بصری (حدود ۱۰۵۰ - ۱۰۹۰ هـ) است که از درخشان‌ترین چهره‌های عالم روحانیت و از فحول و اکابر علمای امامیه و فاضلی خبیر، عالمی بصیر و اهل تحقیق و تحریر، اهل نظر و شیفته قلم و جامع علوم و فنون زمان خود بوده است. هر چند که در رابطه با زندگانی وی اطلاع چندانی در دسترس نیست، اما از آثار متعددی که به بیش از شصت عنوان می‌رسد، می‌توان از برخی از ابعاد شخصیتی او آگاهی یافت. مرحوم عبدالعزیز طباطبایی، کتابشناس و نسخه‌شناس برجسته در مورد این عالم فرزانه می‌نویسد: شیخ مهذب الدین احمد بن عبدالرضا بصری، متولد شده در حدود ۱۰۵۰ هـ. محدث، فقیه، ادیب شاعر و نویسنده که در بسیاری از علوم سررشته داشته و آثاری در علوم مختلف را به رشته تحریر درآورده است.

آنچنان که از برخی تألیفاتش برمی‌آید، ابتدا در نواحی خراسان اقامت داشته و از محضر علما و دانشمندان بویژه مرحوم شیخ حر عاملی (صاحب وسائل الشیعه) کسب فیض نمود. او هزار و دویست حدیث را با سلسله سند و دوازده هزار حدیث را بی سلسله سند از حفظ داشته و به دو زبان عربی و فارسی شعر سروده است. آثار وی در حدود پنجاه کتاب و رساله در علوم و فنون مختلف است. در سال ۱۰۸۰ هـ خراسان را به قصر هند ترک و در کابل، شاه جهان آباد (دهلی)، حیدرآباد رفت...^۱ از آثار قلمی اوست: تحفة ذخائر کنوز الاخیار، آداب المناظره، العبرة الشافیة و الفکره الوافیة، المنهجه القویم فی تفضیل الصراط المستقیم علی(ع)، المقتعة الانیسه، الزبده فی المعانی و البیان و البدیع و...^۲

* کارشناس ارشد الهیات و معارف اسلامی.